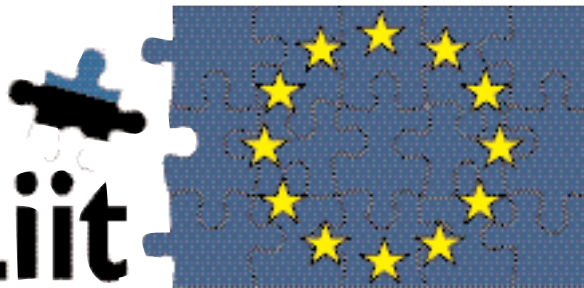

EESTI ja Euroopa Liit

17

Haridus ja täiskasvanute koolitus

Haridustaseme tõus ja kutseoskuste täiustumine mõjutab otseselt inimeste konkurentsivõimet. Seetõttu peeti Euroopa Liidus haridusega seotud küsimusi kava aega liikmesriikide siseasjaks, millesse ühendus sekkus üksnes juhul kui hariduse edendamine aitas kaasa ühise turu tekkele ja tööjõu vabale liikumisele.

Maastrichti ja Amsterdami lepingud on seda käsitlust oluliselt muutnud. Praegu on Euroopa Liit seadnud endale eesmärgiks arendada kõrgetasemelist haridus- ja koolitus-tegevust kõigis valdkondades. Kõigil peab olema võimalik saada vajalikku koolitust, nii põhi- kui jätkukoolitusena. Lisaks sellele on Euroopa Liit pidanud alati oluliseks diplomite ja kvalifikatsioonitunnistuste vastastikkust tunnustamist.

Rooma leping

1957. aastal Euroopa Majandusühenduse asutanud Rooma leping ei tundnud mõistet haridus (education), küll aga oli seal mainitud kahel korral mõiste kutseharidus (vocational training). Lepingu 118. artikli kohaselt oli ühenduse ülesandeks edendada liikmesriikide tihedat koostööd sotsiaalalal, sh kutsehariduse valdkonnas. Lepingu 128. artikkel sätestas põhimõtte, mille kohaselt ühendus töötas välja ühise poliitika kutsehariduse edendamiseks. Peaasjalikult tähendas see summade eraldamist ühiste kutseharidusalaste projektide tarvis läbi **Euroopa Sotsiaalfondi**.

Maastrichti leping

Euroopa ühendused Euroopa Liiduks ümber nimetanud Maastrichti leping (1991) konkretiseerib hariduse osa euroliidu poliitikas. Üheselt fikseeritakse, et Euroopa Liit ei kavatse hakata **harmoneerima** hariduse alast seadusandlust. Teisisõnu, iga liikmesriik otsustab, milline on tema haridussüsteem, õppekavad, teaduskraadid, hindamiskaalad, täiskasvanute koolitus jne. Liidu eesmärk on aidata kaasa õpetuse ja koolituse arendamisele ja kaasajastamisele, seda nii üldhariduse, kõrghariduse, kutsehariduse kui ka täiskasvanute koolituse, sh jätkukoolituse alal. Liidu tasandil ellu viidava hariduspoliitika eesmärgiks on jõuda selleni, et liikmesriikides antav haridus omaks teatud üle-euroopalist dimensiooni, toimiks õpetajate/õppejõudude ja õpilaste/üliõpilaste vahetus eri riikide haridusasutuste vahel ning institutsioonide koostöö ja informatsioonivahetus. Olulist tähelepanu pöörab Maastrichti leping ka kaugõppe arendamisele.

Haridusalast koostööd edendab Euroopa Liit ühiste programmide ja Ministrite Nõukogu soovitude kaudu.

Amsterdami leping

Amsterdami lepingu sissejuhatuses rõhutatakse veelgi vajadust teha kõik hariduse valdkonnad võimalikult kättesaadavaks ning osutatakse kutsekoolitusele kui ühele potentsiaalsele võimalusele tööpuuduse vähendamiseks Euroopa Liidus.

Amsterdami leping korrastab ka haridusküsimuste õigusloomet Euroopa Liidus. Selle valdkonna üle otsustavad Euroopa Liidus nüüd Ministrite Nõukogu ja Euroopa Parlament koos.

Euroopa Liidu hariduspoliitika arenemise põhietaapid

Liidu haridusealase tegevuse võib jagada nelja põhietaapi. Nendest esimene algas Rooma lepinguga ja lõppes 1970. aastate keskel. Sellel perioodil keskenduti üksnes kutseharidusele.

Teine etapp oli 1970. aastate keskelt 1980. aastate keskpaigani ning sellel perioodil arenes valitsustevaheline hariduskoostöö. Ministrite Nõukogu raames hakkasid regulaarselt toimuma haridusministrite kokkusaamised.

Kolmas etapp algas 1980. aastate keskel ja kestis Maastrichti lepingu sõlmimiseni 1991. aastal. Just sellel perioodil alustas Euroopa Liit haridusalaste raamprogrammide käivitamist. Esimesed programmid olid Comet, Erasmus, Lingua, Petra, Force, Eurotecnet. Hariduskoostöösse kaasati ka **EFTA** riigid ning kümnendi lõpus ka mitmed Kesk- ja Ida-Euroopa maad.

Neljas etapp tõi kaasa Maastrichti ja Amsterdami lepingutes sisaldunud muudatused hariduspoliitikas. Oluline on Kesk- ja Ida-Euroopa maade kaasamine ühisesse haridusprogrammi Tempus, seda **PHARE** (*Poland-Hungary: Aid for the Restructuring of the Economy*) programmi kaudu.

Hariduspoliitika ja haridusprogrammid

Euroopa Komisjon avaldas 1993. aastal oma esimese suure haridusalase programmdokumendi (**valge raamatu**), mis kandis pealkirja "Majanduskasv, konkurentsivõime ja tööhõive. 21. sajandi väljakutsed ja arenguteed". Dokument rõhutas hariduse osa

Euroopa Sotsiaalfond on üks Euroopa Liidu struktuurifondidest. Sotsiaalfondi kaudu teostab Euroopa Liit tööhõivepoliitika eesmäärke.

Soovitus kajastab Euroopa Liidu nägemust meetmetest, mis on vajalikud mingi eesmärgi saavutamiseks. Soovitused ei ole järgimiseks kohustuslikud

tööhõive tagamisel ja tööpuuduse vähendamisel. Valge raamatu põhjal asus Euroopa Liit toetama jätkukoolitust ja täiskasvanute õpet.

1995. aastal täiendas seda programmdokumenti uus valge raamat pealkirjaga "Õpetamine ja õppimine. Õppiva ühiskonna poole". Selles rõhutati, et Euroopa prioriteetideks hariduse alal peavad saama tänapäevase ühiskonna arenguvõimelised suunad: informatsiooni kiire levik, globaliseerumine ning teaduslik-tehnilise kultuuri mõjukuse kasv. Programmdokument soovitas, et liikmesriigid järgiksid oma hariduspoliitikas viite põhimõtet:

- inimeste innustamine uute teadmiste hankimisele;
- koolide ja ettevõtete lähendamine teineteisele;
- hariduse kättesaadavus kõige erinevamate võimete ja vajadustega inimestele;
- vähemalt kolme Euroopa Liidus kõneldava keele oskus;
- haridusse tehtud investeeringute tähtsustamine võrdselt ettevõtlusesse ja infrastruktuuridesse tehtavate investeeringutega.

Olulisim muudatus, mille 1995. aasta valge raamat endaga kaasa tõi, oli haridusprogrammide uuendamine. Senised programmid ühendati kaheks suureks: üld- ja akadeemilist haridust katvaks Socrates programmiks ning kutseharidust koordineerivaks Leonardo da Vinci programmiks. Mõlemad programmid koostati esialgu aastani 1999, kuid pikendati hiljem aastani 2006. Mõlemas võivad lisaks Euroopa Liidu ja **Euroopa Majandusruumi lepingu** liikmesriikidele (Norra, Island, Liechtenstein) osaleda ka Kesk- ja Ida-Euroopa riigid ning Küpros ja Malta.

Socrates

Programmi eesmärgiks on aidata kaasa kõrgetasemelise põhi- ja akadeemilise hariduse väljaarendamisele ning ühtse üle-euroopalise haridusruumi tekkele. Samuti tahetakse seeläbi edendada Euroopa Liidu keelte õppimist, haridusinstituutide koostööd, õppijate ja õpetajate vahetust, diplomite tunnustamist ning haridust puudutava informatsiooni vahetust. Programmi üldmaht kuni 1999. aastani oli 920 miljonit eurot, pikendatud programmi maht aastateks 2000 kuni 2006 on 1850 miljonit eurot.

Socrates jaguneb järgmisteks alamprogrammideks:

- kõrgkooliõpetus (Erasmus programm);
- põhikooli- ja gümnaasiumiharidus (Comenius programm);
- keeleõpe (Lingua programm);
- täiskasvanute õpe (Grundtvig programm);
- haridusjuhtide täiendõpe (Arion programm);
- infotehnoloogia hariduses (Minerva programm);
- akadeemiliste kraadide tunnustamise süsteem (NARIC – National Academic Recognition Information Centres).

Osaleda võivad kõigis põhisuundades nii haridusinstituutid (kõrgkoolid, gümnaasiumid, põhikoolid, täiskasvanute koolituskeskused ning muud koolitusega tegelevad organisatsioonid), õppejõud, õpetajad, üliõpilased, õpilased ja haridusametnikud. Projektid, mis Socrates programmi raames esitatakse puudutavad tavaliselt instituutidevahelist koostööd, arendusprojekte (näit. uute õppekavade ja/või õppekirjanduse väljatöötamist, kooliraamatukogude arendamist, keeleõpet, meetodika arendamist jne). Toetust saavad projektid, milles on osalejaid vähemalt kolmest liikmesriigist. Lähemalt tähtsamatest alamprogrammidest.

Erasmus programmi raames on üliõpilasvahetuses osalenud juba üle poole miljoni Euroopa kõrgkoolide õppuri. Ka õppejõudude vahetus selle programmi abil on võitnud laialt populaarsust. Programmi osaks on muuhulgas ka üle-euroopaline õppepunktide ja -hinnete ülekandesüsteem ECTS (*European Credit Transfer System*).

Comenius programm toetab põhikoolide ja gümnaasiumide vahelist üle-euroopalist koostööd, õpetajate kutseoskuste arendamist, immigrantide, aga ka liikuvat ametit pidavate vanemate laste kohanemist edendavaid projekte. Osalenud on üle 9000 Euroopa kooli.

Lingua programm aitab läbi viia 1) keeleõpetajate täiendkoolitust, 2) õpetajate täiendõpet välisriikides, 3) tulevaste keeleõpetajate õpet välisriikides, 4) keeleõppe meetodika täiendamist ja 5) koolide koostööd noorte keeleoskuse parandamiseks. Programm annab eeliseid Euroopa Liidu väikeste keelte, seega tulevikus ka eesti keele, õpetamist puudutavatele projektidele.

Grundtvig programm toetab üle-euroopalise koostöövõrgustiku kaudu täiskasvanute haridust ja edendab eluaegse õppimise kontseptsiooni. Programmist võivad kasu saada igas vanuses täiskasvanud, kes soovivad värskendada oma teadmisi, et suurendada konkurentsivõimet tööjõuturul, tõsta aktiivset ühiskondlikku osalust või asuda uutele õpingutele tavapärasel haridussüsteemis.

Leonardo da Vinci (lühendatult ka Leonardo) programm

See on Euroopa Liidu peamine kutseharidust toetav programm. Euroopa Komisjon on seadnud sellele programmile mitu põhimõtetlikku eesmärki. Neist olulisim on kutsehariduse taseme ning selle raames inimeste algatus- ja innovatsioonivõime tõstmine. Programmis võivad osaleda kutseharidust andvad kõrge- ja keskastme õppeasutused, samuti täienduskoolituskeskused, ettevõtted, kutsealade liidud ja muud kutseharidusega seotud organisatsioonid. Euroopa Liit on selle programmi rahastamiseks eraldanud 1999. aastani 620 miljonit eurot ja aastateks 2000 kuni 2006 1150 miljonit eurot.

Programm jaguneb kolme osasse:

- liikmesriikide kutseharidussüsteemi arendamine ja täiustamine;
- ettevõtete abistamine töötajatele täienduskoolituse andmisel, sh ettevõtete ja kõrgkoolide koostöö;
- keeleõpe, kutsehariduse alased uuringud, kutsehariduse meetodika parandamine.

Programmi raames saavad toetust 1-3 aastased projektid, milles töötatakse välja ja katsetatakse uusi õppevorme, -kursusi, -materjale ja -meetodeid. Samuti toetab programm õppijate ja õpetajate vahetust Euroopa Liidu kutseharidusasutuste vahel, uute tehnoloogiate ja tootmisprotsesside õpetamist ning noorte töötajate praktilise õppe korraldamist teistes liikmesriikides. Leonardo da Vinci programmist on seni osa võtnud umbes 38 000 Euroopa kutseharidusasutust.

Haridusprogramm

Socrates on suunatud kõrgetasemelise põhi- ja akadeemilise hariduse arendamisele ning üle-euroopalise haridusruumi tekkele.

Haridusprogramm

Leonardo da Vinci toetab kutseharidust inimeste algatus- ja innovatsioonivõime tõstmise kaudu.

Euroopa Noorte (Youth of Europe) programm

See on programm, mis toetab noorte õppimismatku ja üldse noorsoovahetust. Kuni 25- aastastele noortele antakse võimalus reisida Euroopa Liidu raames selleks, et õppida tundma teiste riikide noori. Samas pole siiski tegemist n.ö üle-euroopalise reisi-bürooga, vaid noorte reisimine toimub temaatiliste õppeürituste raames (õppelaagrid, -kursused, -seminarid jne).

Uuendatud Noorte programmis sisaldub ka endine Euroopa Vabatahtlik Teenistus, mis võimaldab noortel avardada oma maailmavaadet teises riigis vabatahtlikuna töötamise kaudu.

Haridusprogrammide uuendamine

Tulles vastu suurele huvile haridusprogrammide vastu, otsustasid Nõukogu ja Parlament 1999. aastal lõppevaid haridusprogramme Tempus, Socrates, Leonardo da Vinci ja Euroopa Noored uuendada ning pikendada nende kestust aastani 2006. Lisaks programmide kestuse pikendamisele otsustati Leonardo da Vinci ja Socrates programmide rahastamist suurendada 30% võrra ja avada need ning uuendatud Euroopa Noorte programm osavõtuks veel kahele riigile – Maltale ja Türgile.

Programmide uuendamise otsusele eelnenud arutelu käigus otsustati uuendatud haridusprogrammidesse sisse viia järgmised muudatused:

- eesmärkide koondamine;
- programmide ülesehituse ja protseduureeglite lihtsustamine;
- juhtimise edasine detsentraliseerimine;
- tihedamate sidemete loomine programmide vahel;
- suurema rõhu asetamine uue tehnoloogia kasutamisele ja eluaegsele õppimisele;
- suurema abi andmine väheosastele.

Uus Socrates programm keskendub uue Grundtvig alamprogrammi kaudu senisest rohkem eluaegse õppimise edendamisele nii olemasoleva haridussüsteemi raames kui väljaspool seda. Senisesse programmi Comenius (põhikooli ja gümnaasiumiharidus) on hõlmatud suur osa programmist Lingua ning uus programm keskendub rohkem kooliõpetajate täiendkoolitusele. Alamprogramm Erasmus (akadeemiline kõrgharidus) mängib jätkuvalt Socrates programmis suurt rolli, hõlmates seitsmeaastase uuendatud programmi eelarvest vähemalt 940 miljonit eurot.

Uues Leonardo da Vinci programmis jäävad tähtsaks kohale mobiilsust edendavad ja pilootprojektid, kuid nende kõrvale on lisatud uus vahend, rahvusvaheline võrgustik, mille kaudu edendatakse keeleoskust ja üle-euroopalist kutsehariduse võrdlevat analüüsi.

Pikendatud Noorte programm hõlmab seniajani eraldiseisvaid programme Euroopa Noored ja Euroopa Vabatahtlik Teenistus. Lisaks erinevate programmide kombineerimisele pakub uus programm ka enam koostöövõimalusi programmide avamise kaudu kolmandatele riikidele.

Diplomite tunnustamine

Kõrgharidust ja ametioskusi tõendavate diplomite tunnustamine kõigi liikmesriikide poolt on oluline eeldus ühise tööjõuturu käivitamiseks Euroopa Liidus. Seetõttu andis juba Rooma leping Ministrite Nõukogule õiguse võtta vastu otsuseid, mis aitaksid

sellele protsessile kaasa. Rõhutada tuleb, et küsimus on siin eelkõige diplomite, kui kutsetunnustuste, mitte diplomite kui akadeemiliste tõendite tunnustamises.

1960. ja 1970. aastatel võttis Ministrite Nõukogu vastu hulgaliselt direktiive, mis käsitlesid diplomite tunnustamist ametialade kaupa. Teatud erialadel, peamiselt meditsiini alal, valmistati ette ka töötamiseks vajalikud miinimumnõuded koolituse kestvuse ja sisu osas. 1980. aastate keskpaigast hakkas komisjon kujundama üldist diplomite aktsepteerimise süsteemi. See jõustati 1989. ja 1992. aasta direktiividega.

Nende abil harmoneeriti Euroopa Liidus kõikide eriharidust ja -koolitust vajavate elualade diplomite tunnustamine. Kinnistus põhimõtte, et inimene, kes oli oma kodumaal teatud erialal töötamiseks täielikult kvalifitseerunud, võis töötada samal alal ka teistes liikmesriikides. Samas võidakse töötajalt nõuda lisateadete sooritamist või täiendkoolituse läbimist, kui leitakse, et tema ettevalmistus erineb oluliselt teise liikmesriigi esitatavatest nõuetest.

Eesti osalemine Euroopa Liidu haridusprogrammides

Eesti hakkas osalema Euroopa Liidu haridusalastes programmides pärast seda, kui Eesti ja Euroopa Liidu vahel kirjutati 12. juunil 1995 alla assotsiatsioonileping (nn Euroopa Leping). See avas Eestile võimaluse saada osa Euroopa Liidus käivitatud raamprogrammide, spetsiaalprogrammide ja projektide.

Esimese haridusalase programmina avanes Eestile juba eelpool nimetatud Tempus programm, mis edendas haridusalast koostööd laiemas, Kesk- ja Ida-Euroopa riikide majandus- ja sotsiaalsete reformide toetuseks käivitatud PHARE, programmi raames. Ministrite Nõukogu võttis Tempus programmi käivitamist puudutava otsuse vastu 1990. aastal ning hiljem on programmi kestvust veel kahel korral pikendatud, viimati kuni 1999. aastani (projektide kestvus lõpeb 2000. aastal).

Tempus on suunatud kõrghariduse edendamisele. Eesmärgiks on kõrghariduse moderniseerimine läbi uuendatud õppekavade, -materjalide ja meetodite ning üliõpilaste ja õppejõudude vahetusele kaasa aitamine. Tempuse raames võis taotleda toetust kahte tüüpi projektidele - Euroopa Ühisprojektid (*Joint European Projects*), mis jagunesid omakorda administratiiv- ja akadeemilisteks projektideks, ning Üksikisikute Reisisotused (*Individual Mobility Grants*). Programmi tööd Eestis juhtis Eesti Tempuse Keskus.

1996. aastal kirjutasid Eesti valitsus ja Euroopa Komisjon alla lepingule, mis avas Eestile võimaluse võtta osa nendest haridusprogrammide, mis toimusid Euroopa Liidu riikide vahel - st Socrates, Leonardo da Vinci ja Euroopa Noored. 1997. aastal alustasid nimetatud lepingule tuginevalt tööd Euroopa Liidu Haridus- ja Teadusprogrammide Eesti Sihtasutus "Archimedes", mis koordineerib Eestis Socrates ja Euroopa Noorte raames käivitatavaid projekte, ning Leonardo da Vinci programmi koordineeriv keskus haridusministeeriumi juures. Programmid käivitusid Eesti jaoks 1998. aasta novembris. Euroopa Liidu hariduskoostöö programmi-des osalemiseks maksab Eesti igal aastal teatud summa Euroopa Liidu eelarvesse. Hetkel on nende maksete suurus umbes 1,1 miljonit eurot aastas. Uute programmide käivitamisega 2000. aastast see summa tõenäoliselt suureneb.

Eesti haridusamet, mis soovib kas Socrates, Leonardo da Vinci või Euroopa Noored programmides osaleda, peab leidma endale Euroopa Liidust vähemalt kolm partnerit (näiteks Eesti kõrgkool peab leidma vähemalt kolm sama ala kõrgkooli Euroopa Liidust, kes oleksid koostöövalmid, sh nõus

Euroopa Noorte programm toetab õppimismatku, noorsoovahetust ning vabatahtlikku tööd teises riigis.

osalema üliõpilaste ja õppejõudude vahetuses). Sealhulgas jälgib Euroopa Liit seda, et välispartnerite valikul ei toimuks liigset regionaliseerumist, see tähendab, et partnereid tuleb otsida võimalikult erinevatest Euroopa Liidu riikidest, mitte üksnes Eesti lähinaabrite hulgast. Taolist praktikat järgib Euroopa Liit selleks, et tagada liikmesriikide hariduspoliitikas üle-euroopaline dimensioon.

Ametnike koolitus ja muu Euroopa Liidu alane täiendõpe Eestis

Osalemine Euroopa Liidu programmides on ainult üks tahk Eesti ja Euroopa Liidu vahelises hariduskoostöös. Teise väga olulise valdkonna moodustab Eestis läbiviidav eurokoolitus, mille põhiliseks osaks seni on olnud riigi ja kohaliku omavalitsuse ametnikele Euroopa Liidu alase koolituse organiseerimine.

Ametnike koolituse peamised suunad on:

- Euroopa Liiduga seotud põhikoolitus kõikidele ametnikele;

kategooriatele;

- liitumisprotsessiga otseselt seotud ametnike ettevalmistamine.

Koolitusel on pandud rõhku Euroopa Liidu eesmärkide, institutsioonide, otsustusprotsesside, õigussüsteemi, erinevate poliitikavaldkondade ning liikmesriikide poliitiliste süsteemide ja traditsioonide tutvustamisele. Samuti on korraldatud keeleõpet ning läbirääkimiste tehnika ja juhtimise alaseid kursusi.

Ametnike koolitamisele lisaks on kõik Eesti olulisemad kõrgkoolid (Tartu Ülikool, Tallinna Pedagoogikaülikool, Tallinna Tehnikaülikool, paljud erakõrgkoolid) ning mitmed erainstituutsioonid käivitanud eurointegratsiooni alaseid kursusi. Seega on juba praegu Eestist võimalik saada eurointegratsiooni alast õpet nii akadeemilise kraadiõppe kui ka praktilise täiendõppe vormis.

Euroopa Liidu haridusprogrammid	Kirjeldus
Tempus	Kõrgharidusprogramm PHARE programmi raames Kesk- ja Ida-Euroopa riikidele
Socrates , mille alla kuuluvad:	Põhi- ja akadeemilise kõrghariduse toetusprogramm
Erasmus	akadeemilise kõrghariduse toetusprogramm
Lingua	keeleõppeprogramm, suunatud Euroopa Liidu keelte õppimisele/õpetamisele
Grundtvig	täiskasvanute haridus
Comenius	põhikooli ja gümnaasiumiharidus
Arion	haridusjuhtide täiendõpe
Minerva	info- ja kommunikatsioonitehnoloogia hariduses
NARIC	akadeemiliste kraadide ja diplomite tunnustamise süsteem
Leonardo da Vinci	kutsehariduse programm
Euroopa Noored	noorsoovahetus ja kontaktide loomine eri riikide noorte vahel

Täiendav informatsioon Euroopa Liidu haridusprogrammide kohta:

Euroopa Komisjoni hariduse ja kultuuri peadirektoraat

http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html

Euroopa Liidu haridusprogrammid

<http://europa.eu.int/comm/education/progr.html>

Sihtasutus Archimedes

<http://www.euedu.ee/>

Euroopa Liit ja õppimisvõimalused

<http://www.riigikogu.ee/osakonnad/msi/tel270.html>

EUROOPA LIIDU INFOSEKRETARIAAT

Riigikantselei, Stenbocki maja, Rahukohtu 3, 15161 Tallinn, Eesti.

tel +372 6 935 200

+372 6 935 201

faks +372 6 935 202

e-mail elis@rk.ee

<http://www.elis.ee>

